

‘CONVERSA DITA DEL BRASERET’, D’ANDREU PASTELLS I TABERNER

MARIA ROSA SERRA MILÀ

Resum

Andreu Pastells i Taberner (Girona, 1811-Barcelona, 1896) era mestre d'escola i un prolífic escriptor en català, castellà i llatí. Va ser un dels autors més llegits i coneguts de l'època de la Renaixença a Girona i el podem considerar un continuador de la tradició poètica humorística i satírica en català.

La breu obra dialogada que editem amplifica un passatge de *La gran tragèdia de la passió i mort de Jesuchrist, nostre Senyor*, atribuïda a Antoni de Sant Jeroni. És una conversa de to molt col·loquial entre tres amics, que es planyen de la traïció de Judes i de l'empresonament de Jesús, esmenten alguns dels miracles que aquest ha fet i sospiten amb inquietud que l'endemà serà condemnat a mort.

Paraules clau

Andreu Pastells i Taberner, diàleg, Passió de Crist, literatura popular, segle XIX.

Abstract

Andreu Pastells i Taberner (Girona, 1811-Barcelona, 1896) was a teacher and a prolific writer in Catalan, Spanish and Latin. He was one of the most read and well known authors of the Catalan Renaissance in Girona. He is considered to be a follower of the poetic, humorous and satirical tradition in Catalan. The short dialogue work we are now publishing enlarges a passage from La gran tragèdia de la passió i mort de Jesuchrist, nostre Senyor (The great tragedy of the passion and death of Jesus Christ, our Lord), ascribed to Antoni de Sant Jeroni. It is a very colloquial conversation between three friends who are complaining about the betrayal of Judas and the imprisonment of Jesus Christ. They are also mentioning some of his miracles and worryingly suspect Jesus Christ will be sentenced to death the following day.

Key words

Andreu Pastells i Taberner, Dialog, Passion of Jesus Christ, popular literature, 19th century.

ANDREU PASTELLS I TABERNER, PEDAGOG I POETA

Andreu Pastells va néixer al barri del Pont Major, de Girona, el 1811, fill del músic Andreu Pastells i de Margarida Taberner. Es va casar amb Dolors Banquells i Bohigas, de Manresa i, en segones núpcies, amb Isabel Ayné. Va

fer de professor de llatí al Col·legi d'Humanitats, de Figueres, fundat l'any 1839, i posteriorment al Colegio Local Gerundense, de l'Ajuntament de Girona. L'any 1844 vivia a Girona, però el 1868 ja estava instal·lat a Hostalric, on durant més de vint anys exercí de mestre de primera ensenyança. Va morir a Barcelona l'any 1896, després d'una llarga malaltia.¹

A través de la seva obra podem copsar el seu ideari d'home d'ordre, religiós i catalanista. De caràcter extremadament humil i havent tingut deu fills, en molts dels seus poemes es queixa de la precarietat econòmica en què viu. Ja en el primer poema de la seva obra més extensa, *Lo Fluvioler del Ter*, un acròstic amb el títol d'"Interressan" diu: "Jo no bufo per la fama, lo que m fa bufar la fam". El setmanari *La Barretina* l'anomena "est desgraciat poeta [...], olvidat de tothom y sense tenir, com qui diu, un trist bossí de pa per portar a la boca"². A la mateixa revista es pot llegir: "Recordem al lector l'estat precari de l'autor quals obras recomenem"³.

Malgrat aquesta vida no gens fàcil, gran part de la seva obra és festiva, i de vegades satírica. En paraules del darrer exemplar citat de *La Barretina*, quan feia publicitat del tercer volum de *Lo Fluvioler del Ter*: "Aquells dels aficionats a la poesia de broma que vullan passar un bon rato, ·ls aconsellem que·l lleigeixin, aixís com també los dos publicats anteriorment, puig en tots trovaran motiu per a rúrur y distràurer·s una estona ab las agudessas, jochs de paraulas y picantas críticas de sas composicions".

Efectivament, en *Lo Fluvioler del Ter* Pastells escriu poemes acròstics, altres amb rimes difícils, poemes amb eco, poemes amb monosíl·labs, amb rimes esdrúixoles, poemes bilingües en llatí i català, d'altres repetint en cada vers una mateixa paraula, amb una gran varietat d'exercicis d'enginy i facilitat de versificació. Els temes són variats: patriòtics sobre la llengua catalana, Girona, el riu Ter o la sardana, laments per les dificultats de la seva vida, poemes religiosos, poemes misògins, d'altres d'elogi de la dona, màximes morals —moltes de les quals són la traducció catalana de les *Máximas morales* que havia publicat en castellà el 1844—, sàtires sobre personatges, etc.

Pel que fa a influències literàries, podem citar un poema d'elogi a Serafi Pitarra, amb motiu de la representació de *L'Esquella de la Torratxa* a Hostalric,

¹ La majoria de notícies biogràfiques són extretes de l'article que li va dedicar Josep Grahit i Grau a *Los Sitios de Gerona* (31 de juliol de 1955, p. 8) i de la nota necrològica publicada a *El Norte: periódico tradicionalista*, 1: 7 (16 de desembre de 1896).

² *La Barretina: semmanari popular*, 4 (25 de gener de 1868), p. 3.

³ *La Barretina: semmanari popular*, 35 (22 d'agost de 1868), p. 2.

poema que Pastells va publicar a la revista *Un Tros de Paper*,⁴ i on el compara amb el Rector de Vallfogona. Al llarg de la seva obra, també trobem algunes referències a Víctor Balaguer, José Zorrilla i Frederic Mistral.

OBRA

L'any 1844 Andreu Pastells publicà *Máximas morales*, un recull d'adagis en castellà, en forma de rodolí o de quarteta, sobretot, i de voluntat pedagògica. Sembla que va escriure aquesta obra a instàncies de l'escolapi Julián García de Soto, fundador del Col·legi d'Humanitats, de Figueres, on Pastells feia classes de llatí.

El 1868 va publicar, majoritàriament en català, els cinc volums o "refilets" de la seva obra més extensa i ambiciosa, *Lo Fluvioler del Ter: poesias originals jocosas, satíricas, sèrias, morals y sagradas*, obra que es venia per subscripció i que va tenir diverses edicions.

Divuit anys més tard, el 1886, va editar un recull de poemes en castellà: *Poesías religiosas y morales*.

També publicà alguns fulls volants amb un sol poema: *iii María Santísima!!!* i *El Cemeterio*, en castellà; *Primera parte de la historia de la caída de Isabel 2º reina de las Españas = Historiae de lapsu Elisabeth secundae hispaniarum reginae versibus macarronicis exaratae : pars prima*, en castellà i llatí; *Arreglo de España* i *Lo Turro, ó La empleo-manía, ó Manía turroneira*, en català. La majoria d'aquests poemes estan inclosos en algun dels volums de *Lo Fluvioler del Ter*.

Lo Fluvioler del Ter va tenir una difusió considerable a la seva època, en què es publicava molt poc en català. Com hem vist, l'obra va tenir diverses edicions i encara avui se'n conserven molts exemplars en biblioteques públiques i privades. Tal com ens explica Narcís-Jordi Aragó, la primera lectura que va fer Joaquim Ruyra en la nostra llengua va ser la de *Lo Fluvioler del Ter*.⁵

CONVERSA DITA DEL BRASERET

Com hem vist, la gran majoria de la producció d'Andreu Pastells i Taberner és poètica, però Pastells també és l'autor d'una peça breu dialogada

⁴ *Un Tros de Paper*, 21 (8 d'octubre de 1865), p. 2.

⁵ ARAGÓ, Narcís-Jordi. "Fluvioler i mestre". *Revista de Girona* 193 (març-abril 1999), p. 6-7.

anomenada *Conversa del Braseret* o *Conversa entre Gamaliel i Joab*. Es tracta d'una amplificació de caràcter costumista d'un passatge de *La gran tragèdia de la passió i mort de Jesuchrist, nostre Senyor*, d'Antoni de Sant Jeroni.⁶

Aquest passatge de la passió de fra Antoni, situat cap a la meitat de l'acte primer, comença amb aquesta acotació: "Vant-se'n tots, donant la bolta per al tablado y, entrant-se'n per la part esquerra, luego se posarà enmitg del tablado un braser ab foch. Ixen per la dreta Gamaliel y Joab, tremolant de fret. Y luego se demostrarà, a la casa de Cayfàs, Christo posat en presó, que serà a la esquerra, lligat a la columna, y dos soldats a la porta, fent guarda".

L'argument del passatge passionístic és el següent: Gamaliel i Joab es queixen del fred i s'alegren d'estar a la vora d'un braser i poder conversar una estona. Es refereixen a la notícia del moment: Jesús de Natzaret està pres i probablement el condemnaran a mort. Gamaliel diu que aquesta notícia el deixa indiferent, ja que Jesús pretenia ser rei de Judea; en canvi, Joab diu que li sap greu perquè creu que efectivament Jesús és fill de Déu i s'estranya del canvi d'opinió de la gent, que el diumenge anterior havia aclamat Jesús a l'entrada de Jerusalem. Ara l'un, ara l'altre, expliquen els prodigiosos miracles que es diu que ha fet Jesús: la reposició de l'orella tallada a un criat de Caifàs, la guarició d'un endimoniat cec i sordmut, la resurrecció d'un difunt a Naïm, la multiplicació dels pans i dels peixos, les bodes de Canà, i la resurrecció de Llätzer. Després d'aquest repàs, Gamaliel també opina que és una injustícia que Jesús estigui pres i explica que un deixeble l'ha traït per trenta diners de plata. Tot desitjant que Crist trobi el consol de Déu, els dos amics marxen de l'escena.

En la *Conversa del Braseret*, de Pastells i Taberner, l'argument és el mateix, però incorpora un nou personatge, Peirot, que arriba just quan Gamaliel i Joab estan a punt d'anar-se'n cap a casa a descansar. Peirot es declara absolutament convençut que Jesús és fill de Déu i que no es mereix l'empresonament ni cap condemna i desfà els dubtes dels seus amics. Tots tres s'acomoden tot desitjant que la sentència, que se sabrà l'endemà, sigui absolutòria.

Andreu Pastells aprofita molts dels versos de l'obra d'Antoni de Sant Jeroni, però introdueix alguns temes nous, i amplifica de forma molt

⁶ De les múltiples edicions d'aquesta passió, prenem com a referència la publicada a Manresa per Ignasi Abadal, l'any 1798. Encara que tradicionalment s'ha atribuït aquesta passió a fra Antoni de Sant Jeroni, aquesta obra ha sofert ampliacions i variants al llarg dels anys i de les nombroses edicions i representacions.

lliure alguns fragments, com per exemple unes reflexions sobre el tabac (versos 3-16) o l'episodi de les trenta monedes de plata donades a Judes, que es planteja com una mena d'endevinalla (versos 155-167). La *Conversa* també afegeix un miracle de Jesús, que en l'obra de fra Jeroni no figura en l'episodi de Joab i Gamaliel, sinó en un fragment anterior. Es tracta del fragment on els soldats de Caifàs arriben a l'hort i pregunten qui és Jesús de Natzaret. Cada vegada que Jesús els respon que és ell, tots els presents cauen a terra.

Si el passatge de *La gran tragèdia* té 101 versos, la *Conversa* de Pastells en té 315. D'aquests 315 versos, 54 són iguals que els de l'obra de fra Antoni (versos 33, 62-70 i 110-153), encara que en 8 d'aquests hi ha un petit canvi d'un mot. Uns altres 17 versos són molt semblants a uns de *La gran tragèdia*, tenen el mateix sentit i fan servir alguna paraula igual.

Podria ser que Pastells fes servir aquesta obreta per representar-la amb els seus alumnes, ja que es tracta d'un diàleg senzill, que repassa els principals miracles de la vida de Jesús, i narra la traïció de Judes i el consegüent empresonament del seu mestre.

ELS PERSONATGES

Gamaliel i Joab són dos noms bíblics. El primer correspon a un fariseu, doctor de la llei, que apareix a les *Actes dels Apòstols* (Ac 5:33 i 22.3). Va ser contemporani de Jesús, ja que va viure durant la primera meitat del segle I. Entre les tradicions cristianes consta que, després de la mort i resurrecció de Jesús, Gamaliel va abraçar la fe cristiana i va ser batejat per sant Pere i sant Joan.

Gamaliel també té tradició literària. Un incunable de 1493, atribuït a Josep Pasqual i anomenat *Gamaliel*, explica que Nicodem va encarregar al seu oncle Gamaliel narrar la passió i mort de Jesucrist i aquest així ho va fer, ajudat per Josep d'Arimatea.

El Joab bíblic era un guerrer, nebot i home de confiança del rei David, és a dir, que va viure gairebé mil anys abans de Crist. Per tant, no pot ser el personatge de *La gran tragèdia*. Tant en l'obra d'Antoni de Sant Jeroni com en la de Pastells, aquest personatge es mostra compassiu amb Jesús des del primer moment i afirma creure les seves paraules. En canvi, Gamaliel, més escèptic, a l'inici desconfia de les prèdiques de Jesús i que sigui fill de Déu, malgrat haver sentit parlar dels miracles que ha fet.

El personatge de Peirot, que només apareix a l'obra de Pastells, està fermament convençut de la innocència de Jesús i de la injustícia que li fan els poderosos, així com de la veracitat de les seves paraules. Ell acaba de convèncer els seus amics que Jesús és fill de Déu, atès que ha fet tants miracles, i s'acomiada molt preocupat per la seva dissort.

LA LLENGUA

En el primer refilet de *Lo Fluvioler del Ter*, el poema "Ortografia catalana" fa una defensa del català col·loquial, però satiritza l'estat caòtic de la llengua i la seva representació gràfica:

Y en catalá vull escriurer,
 Com se parla en catalá;
 Algú d'axò sen' riurá
 Y també jo men' puc ríurer.
 Com me ric d'una quarteta
 Qu'escrigué'l señor Matèu,
 Pus que l'matex que la fèu
 Se rigué d'haberla feta.
 "Sang, sanch, sanc de tres maneras;
 "Goig, goix, goitg y gotx de quatre;
 "Puig, puix, puitx y putx, quin altre
 "Per un mestre de primeras!⁷

Tanmateix, Andreu Pastells, com la majoria d'escriptors del XIX, no és aliè al desgavell de formes i grafies dels mots. Molt sovint trobem paraules escrites de manera diferent, de vegades fins i tot en versos correlatius: "ab dos peixos y cinq pans/ a cinch mil ell va saciar".

A més, veiem com els diferents testimonis presenten una certa evolució en les grafies, en les formes verbals i en el lèxic. Per exemple, "dich", "lloch" dels manuscrits, en l'edició són "dic" i "lloc"; "no·m cóntias", "no prènguias" del manuscrit de Girona són "no·m contis", "no prenguis" en els altres testimonis; la preposició "ab" és "am" en el manuscrit de Palafrugell; "puix"

⁷ Reproduïm aquest fragment del poema, que figura a la p. 13 del primer refilet.

del manuscrit de Girona és “pues” en els altres testimonis, etc. En general, observem que el manuscrit de Girona conté les formes més arcaïques.

L'article masculí *lo* habitualment no es representa elidit davant de paraula començada en vocal, però sí molt sovint darrere paraula acabada en vocal: “sempre l'just/ ho paga per l'pecador”, “remenar bé l'braser”.

En els pronoms febles les grafies també són variades: “me ho afirmaren”, “probar m'ho”, “consultemo”.

El temps verbal predominant és el perfet simple, però també trobem algun cas de perfet perifràstic: “li va llevar una orella”.

Pel que fa al lèxic, els castellanismes són força abundants: “vamos”, “ciego”, “tontu”, “contento”, “ademán”, “hasta”, “asiento”, “centro”... També hi trobem un parell de llatinismes: “ego sum”, “sit com sit”.

Fidel a la voluntat d'escriure tal com es parla, l'obra de Pastells és absolutament entenedora i manté un to molt col·loquial, amb diminutius i superlatius: “pobrich”, “valentàs”; exclamacions: “Eu!”, “Refitra!”, “pesta at sech!”, “Pega!”; interrogacions retòriques: “Creurias que tinch piulots?”, “Vols callar?”, “Pués com sou tan tabernacles?”; col·loquialismes: “patatum”, “patarata”, “baiona”; vulgarismes: “Judeya”, o estirabots en forma d'insult que es dediquen els tres amics: “cara de mona”, “bernat pescaire”, “galipau”, “xeringa”, “tabernacles”, “maulas”. Així mateix, hi trobem jocs de paraules en forma de paradoxa: “perquè fàssia, del dret, tort”, “y, de mort, lo tornà viu”.

També conté un nombre considerable de frases fetes, com per exemple: *gratar la tinya, saber-ne alguna de fiesca, ser un cas del bordell, pujar a la figuera, fer petar la xarrada*, i algunes locucions ben pròpies de les comarques gironines: “pla bé”, “un altre pich”, “poch se me'n dona”. A més, ens ofereix una bona col·lecció de refranys: “ab ton señor no hi vàgias a partir peras”, “los magnatas, si may cauhen, és de grapas”, “sempre-l just ho paga per-l pecador”, “sobra del pobret sempre cau la pedregada”, “per fer bé a vegadas mal prevé”.

MÈTRICA I RIMA

Tot el fragment de la conversa entre Joab i Gamaliel de *La gran tragèdia* està escrit en quintetes heptasil·làbiques, amb rima consonant, seguint l'esquema 7a, 7b, 7a, 7b, 7a, o bé 7a, 7b, 7a, 7a, 7b. Només hi ha una excepció en el fragment, que és una estrofa de 6 versos, amb l'esquema 7a, 7b, 7a, 7b, 7a, 7b. Totes les estrofes tenen alternança de rimes femenines i masculines.

Si bé la *Conversa dita del Braseret* també està formada per versos de 7 síl·labes que rimen en consonant, la distribució estròfica és força més irregular: Hi trobem estrofes de 4, de 5, de 6 i de 7 versos, i també un nombre considerable d'apariats.

ELS TESTIMONIS

Hem trobat tres manuscrits que reproduïen aquesta obreta, dos dels quals, que no fan constar l'autoria, creiem que són autògrafs. El tercer manuscrit és una còpia i especifica el nom de l'autor i el del copista.

Andreu Pastells també va publicar la “Conversa dita del Braseret” en el segon refilet de *Lo Fluvioler del Ter*, que va tenir dues edicions.

Les diferències entre els textos dels tres manuscrits són escasses, la majoria ortogràfiques. La principal diferència és que el manuscrit de Girona conté els versos 5-20, que els altres dos —i també les edicions— ometen. En canvi, el text de les edicions difereix força del dels manuscrits, la majoria de vegades només per un canvi d'ordre de les paraules, però també en alguns casos s'ometen versos (com els versos 1-20) o se'n substitueixen o se n'afegeixen de nous (com els versos que s'afegeixen entre els 114-115 o després del vers 119).

MANUSCRITS

G. Biblioteca Diocesana de Girona, ms. 344.23.

Títol: *Conversa dita del brasaret, añadida a la Passió, entre Joap, Gamaliel y Payrot.*

Escrit amb lletra molt clara en 12 fulls pautats i numerats en llapis contemporàniament (fulls 10-12 en blanc). Creiem que és un manuscrit autògraf i que és el més antic dels testimonis.

P. Arxiu Municipal de Palafrugell, Fons de la família Mata, top. P-1123.

Títol: *Conversa entre Gamaliel y Joab*

Escrit en 9 fulls pautats i sense numerar, amb la mateixa lletra que el manuscrit de la Biblioteca Diocesana de Girona. Tot i que tampoc no conté el nom de l'autor, creiem que també va ser escrit pel mateix Andreu Pastells i Taberner,

B. Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès, ms. 969.

Títol: *Nova conversa entre Gamaliel, Joab y Payrot, per a representarla ab la Passió, enloch de la que se troba continuada en dit drama*, composta per Andreu Pastells.

Digitalitzada a: <https://ccuc.csuc.cat/search~S23*cat?/XJoab&searchscope=23&SORT=DZ/XJoab&searchscope=23&SORT=DZ&extended=0&SUBKEY=Joab/1%2C12%2C12%2CB/frameset&FF=XJoab&searchscope=23&SORT=DZ&1%2C1%2C>

Escrit en 9 fulls pautats (els fulls 8-9r en blanc), amb lletra diferent de la dels altres dos manuscrits. Al full 9v, nom probablement del copista: Ramon Girbal. És l'únic dels tres manuscrits que fa constar el nom de l'autor. Segons el catàleg de l'Ateneu Barcelonès, el document es pot datar entre 1870 i 1900.

No creiem que aquest manuscrit sigui una còpia directa de *G* ni de *P*, ja que en algunes variants segueix el model d'un dels dos manuscrits i en altres casos de l'altre; per tant, probablement és còpia d'un tercer manuscrit.

EDICIONS

Lo Fluvioler del Ter, per D. Andreu Pastells y Taberner: *poesías originals jocosas, satíricas, sérias, morals y sagradas*. Segon refilet. Gerona: Impr. de Pere Corominas, 1868.

A les p. 71-84 figura la *Conversa que tingueren Gamaliel y Joab sobre la presa de Jesús, añadintsi altre persona que per nom se diu Payrot*.

Lo Fluvioler del Ter, per D. Andreu Pastells y Taberner: *poesías originals jocosas, satíricas, sérias, morals y sagradas*. Segon refilet. 2a ed. Gerona: Establiment tipogràfic de Grau Cumané, 1868.

La *Conversa que tingueren Gamaliel y Joab sobre la presa de Jesús, añadintsi altre persona que per nom se diu Payrot* figura a les p. 69-83. En aquesta segona edició, les paraules que consten a la fe d'errades en l'edició de Corominas estan corregides. També s'hi afegeixen alguns accents i signes de puntuació.

LA NOSTRA EDICIÓ

Editem el manuscrit de l'Arxiu de Girona, perquè, dels dos que creiem escrits per la mà de l'autor, és el que conté el text més llarg i perquè creiem que és el més antic dels testimonis.

Corregim els errors evidents amb les lliçons dels altres testimonis, i donem en nota les variants més significatives dels altres manuscrits i de les edicions.

Marquem amb dos asteriscs els versos que són idèntics als de *La gran tragèdia de la passió i mort de Jesuchrist, nostr e Senyor*; de Fra Antoni de Sant Jeroni, i amb un asterisc els que s'hi assemblen molt, per exemple els que només sofreixen un canvi d'ordre en les paraules o els que utilitzen una o més paraules significatives d'aquesta passió.

Per la resta, seguim els criteris habituals de les edicions de textos: respectem escrupolosament la grafia del text, però normalitzem la separació de paraules, les majúscules i minúscules, l'accentuació i la puntuació.

- Mes, no obstan, aqueix caliu,
 ab lo rescals¹² juntament,
 nos defensarà, valent,^{13 *}
 de un enemich tan actiu. * 30
- GAMALIEL: Oh! Y sobretot aqueix lloch *
 des de ara ja peu nos dona *
 a que conversem un poch. ** [f. 2]
- JOAB: Eu! No·m cóntias cap bayona.¹⁴
- GAMALIEL: Pesta at sech,¹⁵ cara de mona! 35
 Encara que sia tontu,
 tal com so, lo que sé contu.
- JOAB : Eu, amich Gamaliel,
 no prènguias pas cap enuix!
- GAMALIEL: Per aquí m'entra y per aquí·m fuix. 40
 Si no m'e empipat ni un pèl!
- JOAB : Anem, donchs, què hi ha de nou?
 Que, segons estàs de gresca,
 ne saps alguna de fresca.
- GAMALIEL: Lo que sé bé ho saps tu prou. 45
- JOAB : Pot ser, a fe.
- GAMALIEL: Com dos y tres.
- JOAB : ¿Vols dir sobre de aquell pres
 que lo pòrtan tan estret?
- GAMALIEL : Sí, Jesús de Nazareth.
- JOAB : Ay, pobrich, que dura sort! 50
 Per mi, li donaran mort.
- GAMALIEL : Poch se me'n dona, a fe, gaira. [f. 2v]
- JOAB : Ets pla bé un berrat pescaire!¹⁶

¹² *rescals*: 'cendra i caliu'.

¹³ Com dèiem a l'apartat "La nostra edició", marquem amb un asterisc els versos que s'assemblen molt a un de *La gran tragèdia de la passió i mort de Jesucrist, nostr e senyor*, i amb dos asteriscs els que són idèntics.

¹⁴ *Eu*: No hem pogut documentar aquesta interjecció, que també apareix al vers 38 i que suposem equivalent a *ep.* – *baiona*: 'mentida'.

¹⁵ Entenem: 'que la pesta et seguei'.

¹⁶ Al ms. *G.*, *pescare*. Corregim l'error evident, segons els altres testimonis. – *bernat pescaire*: 'home curt d'enteniment'.

GAMALIEL :	Anem, home, no te enujis, a la figuera no pugis y pren las cosas ab ayre.	55
JOAB :	Y per què te fa molt poch?	
GAMALIEL :	Perquè no predicarà * ni en aqueix, ni en altre lloch. Mira què anaba dient * a tota la gent plebeya: * que era home en tot exelent ** y que molt segurament ** seria rey de Judeya. **	60
JOAB :	Creurias que a mi-m sap greu? ** A bé que res no m'hi va, ** mes te aseguro, amich meu, * que si ell és ver fill de Déu ** això no-s reixirà.*	65
	Y jo ho crech, que és fill de Déu. *	70
GAMALIEL :	Vols dir? Ja t'i has ben pensat?	
JOAB :	Jo, al menos, per tal lo tinch y a la proba promte vinch: Mira que ell ha perdonat * sas culpas a Magdalena * y tantas, que ne fou plena * sa casa de aquí al costat.	[f. 3] 75
GAMALIEL :	Refitra, ¹⁷ que això és un cas! Jo també sé un altre pas: Bet aquí que aquesta nit, habent sabut los juheus que Jesús ab tres dels seus estaba en lo hort escondit, ab furor han acudit tots armats, a punt de guerra, per lo centro, dreta, esquerra, ¹⁸ mes dient Jesús: <i>ego sum</i>	80 85

¹⁷ *refitre*: exclamació, eufemisme per *refotre*.¹⁸ A G, *dret y esquerra*. Adoptem la lliçó dels altres manuscrits.

	tots quèyan, fent patatum, quedant ajessats per terra. ¹⁹	
JOAB:	És que és un cas del burdell! ²⁰	90
GAMALIEL:	Encara no parà aquí lo que va pasar allí. [f. 3v]	
	Enmitx de tan gran tropell * un deixeples ab son contell ²¹ * a Malcús gratà la tiña ²² y, traban ab ell gran riña, li va llevar una orella. * Y Jesús, per maravella, l'i afagí ab escupiña. ²³	95
JOAB:	Y vols dir que això és ben cert?	100
GAMALIEL:	No hi dúptias que succehí tal com ara·m veus a mi. Però, essent tots del capvert, ²⁴ ab lo més gran desconcert lo arrancaren de dins lo hort tenint-lo lligat ben fort; y ara·ls grans de la ciutat ²⁵ * ensibórnan a Pilat * perquè fàssia, del dret, tort. *	105
JOAB:	Jo no sé com tan abiat ** tota la gent se és mudada, ** perquè diumenge passat, ** [f. 4] quant ell vingué a la ciutat, **	110

¹⁹ En l'obra de Fra Jeroni, aquest episodi no apareix en la conversa entre Joab i Gamaliel, sinó anteriorment, en el fragment de la presa i del petó de Judes, quan els criats i soldats de Caifàs van a l'hort i demanen qui és Jesús de Natzaret. Per tres vegades aquest respon *ego sum*, i tres vegades cauen tots a terra.

²⁰ *burdell* aquí té el sentit de 'confusió', 'fet obscur'.

²¹ *contell*: 'coltell', 'ganivet'.

²² *gratar la tinya a algú*: 'pegar-li', 'fer-li mal'.

²³ *escupinya*: 'saliva', 'escopinada'.

²⁴ *capverd*: 'persona impetuosa i de poc enteniment'.

²⁵ *G: los grans*. Corregim el vers hipermètric amb la llició de les edicions.

li feren molt gran entrada. ²⁶ **	
Jo afirmo que és molt honrat **	115
y de portentós exemple, **	
ven-se esto ²⁷ en lo endemoniat, **	
ciego, sort, mut, desdichat **	
que en públich curà en lo temple. ²⁸ **	
Un gran cas te vull contar: **	120
En una ciutat ²⁹ que-s diu **	
de Naïm ell va encontrar **	
a un jove que ab plan[t] esquiú ³⁰ **	
lo portàban a enterrar **	
y, de mort, lo tornà viu. **	125
Mes me baren afirmar **	
que és un miracle dels més grans, ³¹ *	
que ab dos peixos y cinq pans **	
a cinch mil ell va saciar **	
de hòmens, donas, xichs y grans. **	130
Y encara més te diré, **	
que a mi de cert me ho afirmaren: ³² * [f. 4v]	
cuant tothom menjà molt bé, **	
dotse cobas plens n'i hagué **	
dels trossos sols que quedaren. **	135
GAMALIEL: També dihuen que assistí **	
a unas bodas en Canaà **	
y l'aygua convertí en vi **	
tan saborós ³³ y tan fi **	

²⁶ Les edicions aquí afegeixen una quinteta: *!Que de catifas i flors,/De palmas y de ramatge!/Que de cantars y d'olors,/Pera rendir vassallatje/ al Señor de los Señors!*

²⁷ Entenem: 'i això es pot veure'.

²⁸ Aquí les edicions afegeixen una quarteta en boca de Gamaliel: *Lo efecte més sem desperta/ Oh Joab, mon car amic,/ Y escoltán cr egas teestic/ Ab un pam de boca oberta* . En canvi, les dues edicions ometen el relat del miracle de Naïm, que en els manuscrits ve a continuació.

²⁹ En G, *un ciutat*.

³⁰ G: *gran esquiú*, P, B: *plan esquiú*. La gran tragèdia diu *plant esquiú*.

³¹ Vers hipermètric.

³² G: *firmaren*. Adoptem la lliçó dels altres manuscrits.

³³ En G i P: *sabrós*. Adoptem la lliçó de B, per motius mètrics.

	que a tots gran pasmo causà. ³⁴ **	140
JOAB:	A Bethània també anà ** y ab gran amor y ternura ** a Llätser ressucità, ** que habia tres dias ja ** que estava en la sepultura. **	145
GAMALIEL:	Si tot això és veritat, ** com jo ho crech piadosament, ** no debia ser agafat, * sinó molt ben apreciat ** y venerat de la gent. ** En fi, a mi me han referit ** testimonis verdaders ** [f. 5] que un deixeples lo ha trahit ** per lo malahit interès. * A que no diràs per con? ³⁵	150 155
JOAB:	Què vols tu que hi sàpia un hom?	
GAMALIEL:	Y bé, bent-i una ditada! ³⁶	
JOAB:	Per molt grossa dinerada? Tal volta per mil dinés?	
GAMALIEL:	Que estàs fresch! Baixa un poch més!	160
JOAB:	Sinch-cents?	
GAMALIEL:	Pega! ³⁷	
JOAB:	Per dos-cents cinquanta?	
GAMALIEL:	Pega!	
JOAB:	Per dos-cents? <i>(Gamaliel señala que no ab lo cap)</i>	
JOAB:	Per cent vuitanta?	
GAMALIEL:	Com jo porto aquesta cota, ³⁸ que no hi tocas pas pilota.	165

³⁴ P canvia aquest vers per un apartat: *que segons contan mos abis/ diu que se agafaba pels llabis*. Les edicions donen una lliçó semblant a P.

³⁵ A G: *dirias*. Corregim vers hipermètric, segons lliçó de B. – Aquí con té el sentit de *quant*.

³⁶ Entenem: 'digues una quantitat, a veure si l'encertes'.

³⁷ Entenem: 'disbarat', 'no l'has encertat'. – G és l'únic testimoni que transmet la resposta de Gamaliel *Pega!*, tant en aquest vers com en el següent.

³⁸ *cota*: 'túnica'.

- Veijas quina patarata:
 per trenta diners de plata!
 Sit com sit,³⁹ lo han agafat [f. 5v]
 y està, pués, pres y lligat. *
 Déu li dónguia mil consols! * 170
 Y, si tu seguir-me vols,
 deixem ja nostre col·lotje,⁴⁰
 puix nos señala·l rellotje
 que encéndrer habem la llanterna
 per anà a estirà la perna.⁴¹ 175
- JOAB: Sí, Bernat,⁴² fem-o així,
 consultem-o ab lo coxí. (*Fan ademán de anar-se'n*)

(*Los mateixos y Payrot, que acaba de entrar*)

- GAMALIEL: Hola, amich! De ahont surts, Pairot?
 JOAB: Per aquí tu en aquesta hora?
 PEIROT: Un de veure-us se n'anyora 180
 y aixis és que un ve quant pot.
- GAMALIEL: Molt bé parla un tal xicot,
 perquè aixís feina no·s pert,
 encara que també és cert
 que si te haguessis adormit [f. 6] 185
 podias dir: – Bona nit!
- JOAB: Ah, sí! Si tardas un poch,
 ja no·ms trobas en est lloch.
- PEIROT: Si és que os tinch de incomodar,
 pendré las de Villadiego...⁴³ 190
- GAMALIEL: Anem, home, vols callar?
 Ans ab molt gust jo te prego

³⁹ Llatinisme o arcaisme equivalent a *sigui com sigui*. Aquesta expressió també apareix al *Calaix de sastre*, de Rafael Amat i de Cortada, selecció i edició de Ramon Boixareu, Barcelona: Institut Municipal d'Història; Curial, 1987-2003 (vol. X, p. 188 i vol. XI, p.80).

⁴⁰ *collotje*: 'conversa indiscreta'.

⁴¹ Entenem 'anar a dormir'.

⁴² Aquí *Bernat* té un sentit genèric, semblant a 'home'.

⁴³ Frase feta castellana, amb el sentit de 'me n'aniré'.

	que aquí passes la vesprada per fer patar la xarrada.		
JOAB:	Lo mateix, Payrot, te dich.		195
GAMALIEL:	Donchs tornem-hi un altre pich. <i>(Se asséntan)</i>		
	Y tu, Payrot, pren asiento y, cumplínt nostre desitg, te tens de posar al mitx.		
PEIROT:	Aixís ho faré ab molt contento, encara que són estranys cumpliments entre companys. <i>(Fa com que té fret)</i>		200
JOAB:	Tremolas com una fulla!		
PEIROT:	Sí, fa un fret que glassa a l'ayre.	[f. 6v]	
JOAB:	No ho dich pas per cap desayre.		205
PEIROT:	Ja ho penso, que va per bulla.		
GAMALIEL:	Lo millor que podem fer és remenar bé-l braser.		
JOAB:	Sí que tens molta rahó! <i>(Ramena lo braser)</i>		
	Y què tal, què hi ha de bo?		210
PEIROT:	Què sé jo si és bo o bé mal?		
JOAB:	Y bé, digas-me: què tal?		
PEIROT:	Bé sabeu que la ciutat està tota en alborot.		
GAMALIEL:	Y axò? Què és estat, Pairot?		215
PEIROT:	Que un home que han agafat tràctan de donar-li mort.		
JOAB:	Que és aquell de dintra l'hort?		
PEIROT:	El mateix, amich Joap.		
GAMALIEL:	És dir que tothom ja ho sap. Y tu creus que va de veras?		220
PEIROT:	Jo, a lo menos, bé an tinch por, pués se diu que ab ton señor no hi vàgias a partir peras. ⁴⁴	[f. 7]	

⁴⁴ És a dir, 'no et barallis amb els poderosos'.

GAMALIEL:	Y què vols dir ab això?	225
PEIROT:	Que als més grans de la ciutat tots contra de ell se han posat.	
GAMALIEL:	Sí que tens rahó sobrada y que parlas molt cla y net, perquè sobra del pobret sempre cau la pedregada.	230
JOAB:	També estich a lo mateix y crech bé que·l burrumbori ⁴⁵ no parará fins que mori.	
PEIROT:	Y com més va, molt més creix lo alborot y lo murmul, ⁴⁶ tal que sembla que tot bull.	235
GAMALIEL:	Ja ho he dit, que los magnatas, si may cauhen, és de grapas. ⁴⁷	
JOAB:	Això ja muda de espècia!	240
PEIROT:	Y en què parà la fassèsia?	
JOAB:	Bé saps tu que el que està pres és Jesús de Nasareth.	
GAMALIEL:	Ramanem bé, que fa fret. <i>(Ramena lo braser)</i>	[f. 7v]
JOAB:	Est home se ha compromès predicant nova doctrina y ara tot lo poble en pes se empeña per sa ruïna.	245
PEIROT:	Ay, bon Déu, que per fer bé a vegadas mal prevé! ⁴⁸	250
GAMALIEL:	Ja ho pots dir, que és un dolor y també causa disgust quant un veu que sempre·l just ho paga per·l pecador, encara que cau com cau.	255

⁴⁵ *burrumbori*: 'rebombori'.⁴⁶ *mormull*: del castellà *murmullo*, 'murmuració'.⁴⁷ És a dir, 'als rics les coses sempre els van bé'.⁴⁸ Refrany que adverteix que de vegades les bones intencions tenen males conseqüències.—
prevenir: antic 'pervenir', 'obtenir'.

- PEIROT: No-m sias tan galipau!⁴⁹
 la rahó per qui la tinga
 y deu ser igual la lley.
- GAMALIEL: Però ab tot, vinga con vinga.
- PEIROT: Bet aquí un altre xeringa!⁵⁰ 260
- GAMALIEL: Te enfadas per un cabell.
- PEIROT: Sí, per una friolera.⁵¹
- JOAB: Payrot y Gamaliel,
 no-m feu estar ab racel [f. 8]
 de que això pàssia a quimera!⁵² 265
- PEIROT: Escusada és la advertència;
 si ma major complacència
 és de estar ab mos amichs...
- GAMALIEL: Y jo ab mos companys antichs
 m'i dono vint-y-un ple!⁵³ 270
- JOAB: Jo també, de bona fe!
- PEIROT: Pués, encara que diversa
 sia la nostra opinió,
 lo que vos demano jo,
 que tornem a la conversa. 275
- JOAB: Sí, com dich, lo han agafat
 sols per haber predicat
 y aver dit ab clara veu
 que ell és lo ver fill de Déu
 y també lo nostre rey. 280
- PEIROT: Y, si ho és, ¿per quina causa
 no ho pot dir ab molta lley?
- GAMALIEL: Donchs fes-me tu lo servey
 de probar-m'ho ab molta pausa, [f. 8v]
 perquè per poder-ho crèurer 285
 és precis me ho fassias vèurer
 ab molt sòlidas rahons.

⁴⁹ *galipau*: 'gripau'.

⁵⁰ *xeringa*: 'molèstia'. En aquest vers, *P* i *B* afegeixen l'acotació *mitx enfadat*.

⁵¹ *friolera*: castellanisme, 'cosa insignificant'.

⁵² *quimera* aquí creiem que té el sentit de 'disgust', 'irritació'.

⁵³ *ple*: 'plaer'.

JOAB:	Així sí que anirem bons!	
PEIROT:	Solament ab dos paraulas quedareu com unas maulas.	290
	Digau-me: Feya miracles?	
GAMALIEL:	Bé n'ha fet un reguitsell.	
PEIROT:	Pués com sou tan tabernacles?	
GAMALIEL:	An Payrot té bon servell!	
PEIROT:	Y millor que cap solfista! ⁵⁴	295
JOAB:	Veus com t'aclareix la vista?	
PEIROT:	Ara, pués, ja conexeu que no se obra per justícia.	
GAMALIEL i JOAB:	Ja està vist, sols per malícia.	
PEIROT:	A poch a poch pensareu com pensa vostre Peyrot.	300
GAMALIEL:	Ja tu saps que un hom no pot dar crèdit a tot arreu, a pesar que ab an Joap	[f. 9]
	ja ho preníam per eix cap. ⁵⁵	305
PEIROT:	A vèurer lo que-n resulta, que n'estich ab ànsia gran.	
GAMALIEL:	Y bé, de lo que faran ne tindrem demà consulta.	
JOAB:	Sí, Payrot, no-n parlem més hasta demà en aquesta hora y veurem si se millora la sort de aquell pobre pres.	310
PEIROT:	Anem, donchs, vàgia per dit, amichs meus, molt bona nit!	315
	<i>(Se'n van)</i>	

Fi de la conversa

[Recepció de l'article: 15-3-2021]
[Acceptació de l'article: 18-5-2021]

⁵⁴ *solfista*: músic que entén de solfa.

⁵⁵ És a dir: 'en Joab i jo ja érem d'aquesta opinió'.

